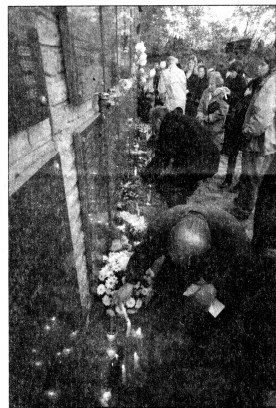

Áldozatok és elkövetők

Másfél, két év múlva tudjuk meg, hány embert végeztek ki 1942 és 1945 között – Az elkövetőkről egy szó sem esik

Február 22-e az áldozatok napja. Minden áldozaté. A kommunista diktatúra áldozatait, a családi erőszaké, a közlekedési balesetben elhunytaké... A holtaké és a túlélőké, akik végigszenvedték életüket. Nekem napok óta édesanyám jár az eszemben, aki soha egyetlen szóval sem említette, hogy mindössze 5 éves volt, amikor Csúrógon a szeme láttára verték agyon az édesapját. A 27 éves feleség, a nagymamám, három gyerekkel indult útnak 1945. január 23-án, amikor a három falu teljes magyar lakosságát kiűldözték otthonaikból. Az édesanyám, a nagymamám; Teleki Júlia, aki mindössze egyéves volt, amikor a fenti események megtörténtek, mindannyian áldozatok. A kivégzettek után egyedül maradt anya, feleség, árván felnőtt és megbélyegzett gyermek is áldozata az esztelen gyilkolásnak. Rájuk is emlékezzünk.

De azok is áldozatok, akik nem Csúrógon vagy Mozsorban, hanem például Zomborban, Gomboson vagy Kabolban vésztették el hozzátartozójukat. Nemrégiben Zomborban találkoztam Mérey Emma asszonnyal, aki édesapja rehabilitálásáért küzdött, éppen akkor. Emellett ő volt az első, aki megpróbálta, vajon a szerb állam elismeri-e azt, hogy nem anyagi útnak kárpótlás jár neki, aki apa nélkül nevelkedett, akinek édesanyját bebörtönözték. Még mindig előttem van kedves, de meggyötört arca és szép formájú, szomorú szeme. A világ összes fájdalma benne volt ezekben a szemekben, amikor arról mesélt, hogy az iskolában kiközösítették, mert az édesapja a rezsim ellensége volt, senki sem hívta táncra, senki sem mert vele elmenni moziba, mert félték, nehogy bántódásuk essen amiatt, hogy a rendszer ellenségének lányával barátkoznak.

Az áldozatok valamivel több mint az egyharmadának került fel eddig a neve a márvány-táblákra

Szabadkán van Vajdaság egyik legnagyobb tömegsírja. Az egykori téglagyár gödrében mintegy háromezer ártatlan embert végeztek ki. Magyarokat, szerbeket, németeket, horvátokat... Ejszaka hozták ide az agyonkínzott embereket, és lötték bele őket az előre kiásott árkokba. Szemtanúk szerint másnap énekelve jöttek a partizánlányok, vállukon a lapátokkal, betemettek az árkokat, és éjféltkor kezdődött előről minden.

Egy ősz hajú férfi mesélte, hogy kisgyerekként sokat jártak ki a tömegsírhoz édesanyjával. Megálltak fenn, a téglagyári gödör szélénél, és édesanyja sírt, nagyon sírt, és közben annyira szorította a kezét, hogy majd kiserkent a vér az ujjai begyén. Az övegyen maradt fiatalasszony félt, mert még csak meggyászolni sem volt szabad azt, akit ártatlanul elhurcoltak, kivégeztek. Tilos volt a téglagyár gödréhez menni, de azért az emberek titokban odamentek és sírtak.

A második világháború áldozatainak kutatása 2009-ben, illetve 2010-ben gyorsult fel. Megalakult a Magyar–Szerb Akadémiai Vegyes Bizottság, amely a két ország történéseinek és kutatásainak közös munkájával veszi számba a kivégzetteket, és rigórti a közelmúlt véres eseményeit. A kormányok anyagilag támogatják a kutatást. Magyarországnak érdeke, hogy a délvideki magyarság megnyugodjon, és a legnagyobb veszteségeiről szabadon beszélhessen, megadjon minden fellelhető adatot arra vonatkozóan, mi is történt 1944 őszén, illetve 1945 tavaszán a megtorlás napjaiban. Szerbia is kénytelen szembenézni a közelmúltal, enélkül

ugyanis nincs uniós csatlakozás. Még a vegyes bizottság megalakítása előtti a kormány létrehozta a titkos tömegsírok feltérésével foglalkozó állami bizottságot.

Dr. Srđjan Cvetković belgrádi történész kérdéseinkre elmondta, Szerbia-szerbe hozzávetőlegesen 250 tömegsír van. A bizottság feladata, hogy megjelölje a tömegsírokat, de az már nem, hogy feltérjék őket. Erre ugyanis nincs pénz. Exhumáció csak akkor lesz, ha azt az önkormányzat fizeti.

Ugyanakkor folyik az áldozatok azonosítása is. A titkos tömegsírokat feltérő bizottság és az állami vegyes bizottság egyesítette munkáját. Ennek köszönhetően az elmúlt két és fél év alatt olyan haladás tapasztalható az áldozatok összeírása, illetve azonosítása terén, ami még eddig nem volt, bár kutatások, részeredmények ezt megelőzően is voltak. Világviszonylatban is egyedülálló honlapot indított útjára a titkos tömegsírok feltérésével foglalkozó bizottság. A www.komisija1944.mpravde.gov.rs címen található az Áldozatok nyitott könyve. Két és fél évi nyitott kutatás után negyven ezer áldozatot sikerült a bizottságoknak azonosítani, ezeket az adatokat (az áldozat nevét, foglalkozását, születési és elhalálozási idejét, ez utóbbi körülményeit, illetve helyszínét) már megtalálhatjuk a honlapon, de mint azt a belgrádi történész elmondta, hozzávetőlegesen 80 000 áldozat neve van még meg az adatbázisukban, amelyek szintén feltöltésre kerülnek, de minden egyes nevet és adatot, mielőtt megfelnéne a honlapra, ellenőrzik. Az Áldozatok nyitott könyve egy különleges szoftver alapján működik, amely lehetővé teszi, hogy helységenként keressünk rá az áldozatokra. Srđjan Cvetković elmondta, hogy teljes biztonsággal a kutatások jelenlegi állása szerint Szerbiában mintegy 40 000 kivégzésről tudnak, ebből 26 896 Vajdaságban történt. A történészek szerint még legalább két, két és fél évet vesz igénybe a kutatásunka, ezt követően kell majd az adatokat kiértékelni. Jóllehet menet közben is jelentett meg a vegyes bizottság a kutatással kapcsolatos jelentéseket, az adatok feldolgozása és összesítése még várat magára.

„Soha sem fogjuk megtudni, hogy pontosan hány ártatlan áldozata is volt a második világháborúnak. De óriási lépés az, hogy megkezdődött a szembenézés a múltal. Legalábbis az áldozatok összeírását megkezdtek. A bünsők felelősségére vonását egyelőre még senki sem emlegeti. Pedig ennek az időnek is el kell következnie. A kisebb falvakban név szerint tudják az emberek, hogy ki mit tett.

A kutatások szerint a legfelsőbb politikai vezetés adott parancsot a megtorlásra. Bajmokon még mielőtt megkapták volna a felsőbb utasítást a tisztogatásra, már szervezkedtek. A helybeliek elmondása szerint egy bizottság alakult, amelyet egy tanítóno vezetett. Listát készítettek, amelyen a kivégzésre ítélt magyarok neve szerepelt. Ötszáz nevet írtak össze. Házirol házra jártak a fegyveres partizánok, és kísérték be a magyarokat a helyi irodába. Ott, egy asztalnál ült a halálosztó. Senki sem tudja, minek alapján döntötte el, hogy ki marad életben, és kit végeznek ki. Ha szemével balra intett, a kérdéses személy megmenekült, akit a jobb oldali irodába küldtek tekintetével, arra halál várt. Bajmokon az idősebbek közül szinte mindenki tudja, kik voltak azok, akik pusztá magyargyűlöletből megszervezték az ellenzást.

Egy helybeli idős bácsika mesélte, hogy sokan az elkövetők közül csúfos véget értek: egyikük megőrült, egy másik elesett, belebukott egy kis pocsoljába és megfulladt, egy harmadik pedig a Dunába ugrott. „Nem bírták elviselni a terhet” – fogalmazott a remegő kezű bácsika.

Szerbia még nem tart ott, hogy a bünsőket is felelősségre vonja. Már az is nagy lépés, hogy a rehabilitációs és a kárpótlási törvény jogerőre lépésével lemoshatják a vételek magukról a gyalázatot, és visszakövetelhetik az elvett, becsületüket

Szabadkán van a 44-es áldozatok egyik legnagyobb tömegsírja

meg a vagyonukat. Akiket kiűldözték otthonaikból, azoknak a házaiban évtizedek óta mások laknak, földjeikről idegenek aratnak.

A vagyon-visszazármatatás csak egy apró lépés. Nincs semmilyen lehetőség, hogy egy elvesztett apáért, fiúért vagy egy gyötrelmekkel teli gyerekkorért kárpótolják az ártatlan áldozatokat. Akinek része volt ebben, egy életre megpecsételődték a sorsa. Mint ahogyan azoknak is, akiket elvittek a Goli otkra.

A Kopár-szigeten összesen 18 000 politikai foglyot őriztek. Most, amikor megkezdtek a névleges kártalanításukat, kiderült, Szerbiában már alig 200–300 túlélő van. Aki onnan szabadult, egész életében cipelte magával a terhet, hogy a rendszer ellensége volt. Egy tőpörödött szabadkai

bácsika mesélte, miután kiszabadult a jugoszláviai Gulagról, sehol sem kapott munkát. Tengődött a család, majd végül mesterember léteré portásként dolgozhatott, de amikor valamelyik politikai el- látogatott Szabadkára, már előző nap bevitték a börtönbe, és egy napig fogva tartották. Így ment ez évekig. Jöttek érte és vitték. Nehogy valami bajt csináljon, amíg itt a vendég Belekorkant nemcsak a szigeten elszendvedt szörnyűségbe, hanem a lelki terrorba is.

„Sem a második világháborúban elszendvedtekről, sem a Kopár-szigeten átéltekről nem beszéltek az emberek. Évtizedekig mindenki némán szenvedett.

Az áldozatok napján rájuk emlékezzünk, holtakra és túlélőkre egyaránt.

■ KABÓC Erika